

УДК 783. 65.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА У ВИКОНАВСЬКІЙ ХОРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тетяна БАГРІЙ (Мелітополь)

Постановка проблеми. Сучасна школа пред'являє високі вимоги до професійної підготовки спеціалістів, учителів музичного мистецтва, зокрема, музикантів-хормейстерів, які б володіли вміннями і навичками виконавської діяльності, були здатними реалізовувати мистецькі задачі на професійному рівні. Значна роль у професійній підготовці музиканта-педагога належить виконавській діяльності. У сфері музичної професійної освіти вагома роль належить хоровому мистецтву, яке є найбільш доступним видом творчої виконавської діяльності. Очевидним є те, що вирішення поставлених завдань можливе лише за умови підготовки високопрофесійних педагогічних кадрів, від яких, у свою чергу, залежить якість освіти. У зв'язку з цим актуальною є проблема вдосконалення професійної підготовки майбутнього музиканта-педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона вирішує педагогічні задачі засобами музичного мистецтва, які об'єднують комплекс спеціальних, психолого-педагогічних, загальнонаукових, методологічних знань, умінь, навичок, у якому ведуча роль належить загальнопедагогічним здібностям. Музична діяльність поєднує в собі педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, музично-виконавську, дослідницьку роботу, яка полягає в умінні самостійно узагальнювати і синтезувати отримані знання [1, с. 3–12].

У психолого-педагогічних дослідженнях А. О. Вербицького, А. К. Маркової, Л. М. Мітіної, А. В. Мудрика, Є. І. Рогова розкриваються професійно-особистісні якості і характеристики учителя.

Вагома роль у дослідницькій літературі належить проблемам виконавської підготовки майбутнього музиканта-педагога В. П. Сраджев, (А. В. Малинковська, Р. Ф. Сулейманов, Г. М. Ципін та ін.).

Специфіка професії музиканта-педагога, перш за все, пов'язана з творчою діяльністю. Проблема творчості в діяльності вчителя присвячені праці В. І. Андреева, Ю. Л. Львова, В. І. Загвязінського, Н. Д. Никандрова, В. А. Кан-Калик, Н. Ю. Посталюк. Вивчення питань управління якістю в музичній педагогіці пов'язано з виконавським процесом (А. Козир, М. Малинковська). Практичні

поради з питань диригентсько-хорового мистецтва висвітлені в працях Л. С. Гінзбурга, Г. Л. Єржемського, С. А. Самосуда, Б. Е. Хайкіна та ін. Методико-технологічні аспекти диригентсько-хорової підготовки студентів-музикантів висвітлено у дисертаційних дослідженнях Л. Бірюкової, Н. Гречаник, І. Заболотного, І. Коваленко, А. Козир, П. Ніколаєнко, Л. Остапенко, М. Тукмачової, І. Цюряк; питання особистісно-творчого розвитку майбутніх педагогів-диригентів висвітлювали Г. Голик, М. Медведєва, І. Коваленко, Л. Остапенко, І. Цюряк, І. Шинтяпіна та інші.

Мета статті полягає у виявленні специфічних особливостей виконавської хорової підготовки майбутнього музиканта-педагога.

Виклад основного матеріалу. Хорова виконавська і педагогічна діяльність майбутнього музиканта-педагога займає особливе місце в цілісному процесі виховання його музично-педагогічної культури і є фундаментом, на якому формується педагогічна майстерність. Як відомо, хорове мистецтво є достатньо складним видом відображення художньої дійсності. Практична діяльність музичного виконавця є відносно самостійною і полягає в художньому осягненні та відтворенні продукту композиторської творчості. Важливу роль у діяльності виконавця (вокаліста, інструменталіста) відіграють зовнішні дії, спрямовані на технічну реалізацію задуму; особливістю виконавської діяльності диригента є наявність комунікативних дій, що є специфічними саме для цієї форми виконавства [2, с. 60]

У зв'язку з цим диригентсько-хорова підготовка є важливим чинником навчальної роботи студентів, у процесі якої необхідно оволодіти комплексом знань та умінь у відповідності до функцій самої хорової музики (комунікативної, гедоністичної, виховної тощо).

У багатогранній діяльності педагога-музиканта виконавство займає винятково важливе місце. Рівень професійної кваліфікації музиканта-педагога особливо яскраво виявляється на етапі виконавської діяльності, коли синтез педагогічного і виконавського компонентів діяльності вчителя дозволяє досягти художнього впливу музичного

мистецтва на особистість. Виконавська діяльність містить у собі великі можливості для розвитку особистісних характеристик, адже творча діяльність завжди пов'язана з особистісним ростом, і саме в цьому полягає суб'єктивна цінність продукту творчості. Виконавство здатне об'єднати в єдиний творчий процес музичний твір, як текст культури, – і особистісні характеристики, і здібності педагога, які вступають з даним твором в художній діалог. Музично-виконавська діяльність як вид творчої діяльності реалізується в двох формах: духовно-практичній – формуванні художнього задуму – і діяльнісно-практичній – втіленні цього задуму в звуках.

Одним з важливих розділів виконавської підготовки майбутнього музиканта-педагога є дисципліна «Хоровий клас», яка здатна об'єднати воедино різні особистісні характеристики і здібності, уміння і навички, які студенти набувають у класах музично-теоретичних та виконавських дисциплін. Педагогічна практика свідчить, що найбільш високі успіхи майбутні педагоги-хормейстери досягають у класі практичної дисципліни «Хоровий клас». Хор одночасно є і навчальним, і виконавським колективом. На заняттях хорового класу студенти засвоюють вокально-хорові навички, навчаються співу в хоровому ансамблі, вивчають і виконують кращі зразки хорової творчості. Також у процесі навчання вони мають можливість реалізувати свої хормейстерські компетенції – важливі якості їхньої майбутньої виконавської діяльності. Досягнуті результати хор демонструє на відкритих заняттях, державних іспитах, фестивалях, конкурсах хорового мистецтва, у концертних програмах.

Основною метою дисципліни «Хоровий клас» є виховання у студентів вокально-хорових умінь, навичок співу в хорі, управління хоровим колективом, оволодіння методами роботи з хором, уміння раціонально і грамотно організувати репетиційний процес. Програма хорового класу спрямована на вирішення таких задач як формування в студентів вокально-хорових і виконавських навичок у процесі співу в хорі, спрямованих на усвідомлене професійно-художнє виконання творів; становлення практичних навичок та умінь репетиційної роботи в хорі, розвиток хормейстерських якостей під час роботи з хором; формування вокально-хорового мислення; розвиток професійних музичних здібностей; духовний і творчий ріст.

Заняття хорового класу по своїй суті є хоровими репетиціями. Репетиційна робота є відносно тривалим періодом роботи виконавця і умовно її можна розділити на дві фази:

1) загальне знайомство з музичним твором – прочитання тексту, його ескізне опрацювання, моделювання майбутньої виконавської концепції; 2) розучування – вироблення необхідної якості звуку та прийомів звуковедення, логічного фразування, досягнення технічної вправності, динамічної й темпової відповідності, драматургічної переконливості.

Творчий зміст занять підкреслюється застосуванням різноманітних прийомів вокально-хорової роботи: вокальні прийоми (співставлення різних варіантів вокального виконання, вокалізація на різні склади), диригентські прийоми (жести), педагогічні прийоми для управління діяльністю студентського хорового колективу (вокальні і словесні пояснення, творче спілкування, показ, співставлення, аналіз).

Велика роль педагога, керівника хорового колективу. Адже перші уявлення і навички своєї майбутньої хормейстерської роботи студенти отримують саме на заняттях, аналізуючи педагогічну і хормейстерську роботу керівника. Керівник повинен бути педагогом, музикантом, хормейстером, артистом, здатним захопити і повести за собою колектив і спрямувати творчу енергію в потрібне русло. [3, с. 308]. Специфіка управління хоровим колективом пов'язана з необхідністю формування у студента якостей керівника-лідера, а саме: цілеспрямованості, волі, активної життєвої позиції, самостійності, оригінального мислення тощо. Однією з характерних рис керівника творчого колективу є вимогливість до себе. Високі вимоги до власної діяльності, креативність, критичність мислення вирізняють майбутнього музиканта-педагога з високим рівнем педагогічної майстерності.

Завдання хорового класу не вичерпуються лише вихованням у студентів умінь і навичок співу в хорі, головним його завданням є підготовка студентів до майбутньої самостійної творчої діяльності на основі розвитку в них дослідницьких якостей. Висловлюючи загальну думку дослідників, можна стверджувати, що головною метою навчання музиканта-педагога у виконавських класах є розвиток його музичних та інтелектуальних здібностей, виховання уміння і потреби працювати самостійно, творчо. У зв'язку з цим, формування у студентів здатності до самоорганізації як професійно-важливої якості є суттєвим практичним завданням.

Навчання з позицій сучасної психолого-педагогічної науки – не просто інформаційний процес, орієнтований на виконавську діяльність і перехід готових знань від

викладача до студента за допомогою запам'ятовування і копіювання способів і дій. Воно виступає як соціальний процес, який виражається у взаємодії і спілкуванні, у спільній діяльності учасників освітнього процесу. Часто педагоги використовують на заняттях пасивні «повідомлювальні» методи навчання, які не дають позитивних результатів з точки зору дослідницької діяльності, розвитку аналітичного мислення. Першочергову роль у вирішенні цієї проблеми відіграє розвиток у студентів інтонаційно-образного мислення, художньої уяви, щоб на основі самостійного аналізу музичного твору студент міг узагальнити інтонаційно-слухові уявлення художнього цілого, пропонуючи варіанти його прочитання, тобто розвиток у них інтерпретаторських здібностей.

Відмінною ознакою хорового виконавства є його зв'язок зі словом. Точність художніх образів, їх рельєфність, виразність і внутрішня динаміка, втілені в поетичному тексті, диктують композитору вибір засобів музичної виразності: мелодики, ритміки, гармонії, спрямовують побудову музичної композиції в цілому. Хоровий твір, поєднуючи поетичну і музичну виразність, втілює особливу смислову багатогранність, яскраву емоційність. Синтетичний характер хорової музики накладає відбиток і на особливості його виконавського прочитання. Завдання диригента хору, як основного інтерпретатора хорового твору, полягає в досягненні максимальної єдності поетичних і музичних образів.

Майстерність інтерпретатора виявляється в грамотному сприйнятті нотного тексту, написаного композитором; у донесенні нотного змісту до слухача. Ноти для музиканта-виконавця – це шифр, інформація, яка дає можливість проникати вглиб твору і розгадувати задум композитора, стиль творця, образ музики, логіку побудови форми тощо. Осягнути тонкощі і нюанси виконавства допоможуть талант, знання і працелюбство. У цій триєдності важливо не перестаратися: «інтерпретатор повинен донести до слухача твір цілим і неушкодженим, неспотвореним, і в цьому він повинен бачити в першу чергу своє істинне, справжнє, достеменно творче завдання» [5, с. 32].

Г. Коган зазначає, що «музичний твір за своєю природою не одноликий, як картина, а багатолікий, тобто має не одне, а декілька облич, з яких жодне не розкриває повністю, не вичерпує всієї його сутності, але кожне виражає, являє її в якомусь аспекті. ...музичний твір може, в залежності від індивідуальності виконавця і настрою, в якому

він знаходиться, звучати кожен раз по-іншому, в інших темпах, деталях ритмічних співвідношень, динаміці, тембровому забарвленні, залишаючись при цьому самим собою, тим же твором. «Музичний твір, – говорив композитор О. Скрейбін, – мінливий, як море: сьогодні воно одне, завтра інше. В цьому одна з найважливіших, найспецифічніших особливостей музичного твору» [4].

Одним з головних завдань у діяльності навчального хорового колективу є виховання виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів, яке немислиме без систематичної концертної діяльності навчального хору. Музична професійна діяльність не обмежується рамками репетиційної діяльності. Майбутньому музиканту-педагогу необхідно розвивати артистичні індивідуальні якості, які виховуються тільки сценою, у процесі концертних виступів, у спілкуванні з живою слухацькою аудиторією.

Публічний концертний виступ є стимулом для розвитку артистичності, виконавського дарування. І ці навички студенти набувають у процесі співу в навчальному хорі під керівництвом досвідченого майстра-педагога.

У виконавстві особливо яскраво виявляється творча спрямованість особистості майбутнього педагога, оскільки цей вид діяльності дає можливість у повній мірі розкрити його індивідуальність, розвиває творчу самостійність, активізує минулий естетичний досвід, залучає необхідні асоціативні зв'язки.

Висновки. Отже, специфіка підготовки майбутнього музиканта-педагога у хоровому виконавстві полягає саме у творчому характері цього виду діяльності. Хорове виконавство пробуджує практичний інтерес до майбутньої професійної діяльності, сприяє розвитку творчого потенціалу майбутнього музиканта-педагога, його художньо-виконавської майстерності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – М., 1984. – 140 с.
2. Бочкарёв Л. Л. Психология музыкальной деятельности / Л. Л. Бочкарёв. – М.: «Классика-XXI», 2008. – 352 с.
3. Казачков С. А. Дирижер хора – артист и педагог / С. А. Казачков. – Казань: КГК, 1988. – 308 с.
4. Коган Г. М. Музыкальное исполнительство и его проблемы. О музыкальном исполнительстве. / Г. М. Коган [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://mcstore.ru/muzikalnoe_ispolnitelstvo_i_ego_problemi_o_muzikalnom_ispolnitelstve.htm.
5. Фейнберг С. Е. Пианизм как искусство / С. Е. Фейнберг. – М.: Музыка, 1969. – 598 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Багрій Тетяна Єфремівна – старший викладач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького.

Наукові інтереси: диригентсько-хорова діяльність.

УДК: 378+37.036

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ГОЛОСОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Олена ГУДЗЬ (Одеса)

Постановка проблеми. Специфіка голосової діяльності вчителя музики обумовлена як специфікою й умовами голосової діяльності людини в цілому, так і цілями, завданнями, формами, методами викладання предмета «Музика» у загальноосвітній школі. Е. М. Барвинська заявляє, що до процесу професійної діяльності вчителя музики входять такі завдання: робота голосу у мовному режимі; робота голосу у вокальному режимі; робота голосу в режимі вокального показу [1, с. 152–156].

Дослідження Ю. С. Василенко дозволяють дійти висновку про те, що голос більшої половини обстежених педагогів не можна вважати «здоровим» і таким, що повністю відповідає професійним вимогам. Аналіз основних причин, що викликають порушення голосу у педагогів, дозволив авторів розділити їх на: біологічні – конституціональні особливості, вік, стать, супутні захворювання; професійні – стаж роботи, тривалість й інтенсивність голосового навантаження; побутові – родинний стан, склад родини, життєві умови; психологічні – конфліктні ситуації, психоемоційні та характерологічні особливості особистості.

У практиці фоніатрії природно зустрічаються випадки захворювань голосового апарата, викликані комбінацією двох або більш факторів. За класифікацією П. Гербера, «зловживання» голосом, що призводить до його порушень, може бути якісним і кількісним. Кількісне зловживання представляє собою виконання завдань, що перевищують працездатність і силу голосу. Якісне – протиприродне підвищення і зниження голосу; неправильний подих; недостатня (або надмірна) напруга голосових і дихальних м'язів; недостатнє (або неправильне) застосування резонаторів; неправильне користування регістрами [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна голосова діяльність педагога-

музиканта розглядалася в роботах з вокальної педагогіки таких відомих учених-вокалістів, як Л. Дмитрієв, В. Морозов, Г. Стулова, А. Менабені, Д. Люш, Г. Павлов, О. Полякова. Відомі дослідження Н. Малишевої, Ф. Анікєєвої й З. Анікєєвої, О. Агаркова, Ю. Ковнер, Б. Васильєва, І. Алієва в області постановки голосу педагогів спрямовані на розвиток основних вокальних технологій: звукоутворення, вокальний подих, артикуляція, слухові навички, навички емоційної виразності. Наукові дослідження Л. Дмитрієва, Ф. Засидателева, В. Морозова, Л. Работнова, С. Ржевніна, Р. Юссона сформували теоретичні основи голосоутворювальної функції вокаліста. Більша частина вокальної науково-методичної літератури (роботи В. Багрунова, М. Васильєва, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієва, О. Стахевича, В. Юшманова та інших) розглядає проблеми формування й розвитку вокальних здібностей професійних співаків. На біофізичні аспекти вокального процесу спрямована увага таких учених, як В. Морозов, Н. Горбунов, Г. Грачова, А. Єгоров та інших. Специфіку вокальної підготовки майбутніх учителів музики висвітлено у наукових дослідженнях Л. Василенко, Г. Урбановича. Проблеми вдосконалювання голосових даних на теоретичному (науковому) рівні, вважає Л. Е. Перетяга, проявляються в тому, що голос хоча й вивчається різними науками (акустикою, фізіологією, фонопедією, логопедією, гігієною, вокальною педагогікою і т.д.) не формує цілісного уявлення про голосову функцію організму.

Мета статті – розглянути питання психолого-педагогічних передумов голосової підготовки студентів музично-педагогічних факультетів.

Виклад основного матеріалу. Всі науки лише обмежуються певним спектром проблем. Проблеми голосових даних учителів визначаються відсутністю методичної роботи і дефіцитом фахівців, що мають міждисциплінарні